

природокористування і охорони довкілля. – 2008. – № 6. – С. 25–36.

28. Стегній О. Г. Інституціоналізація екологічних інтересів у суспільстві соціогенних ризиків : дисертація д-ра соціол. Наук : 22.00.04 / Стегній О.Г. ; НАН України ; Інститут соціології. – К., 2003. – 457 с.

29. Телиженко А. М. Социально-экономический оптимум качества окружающей среды / А.М. Телиженко // Вісник СумДУ. Серія – Економіка. – 2003. – № 6. – С. 101–108.

30. Хлобистов Є. В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Є. Хлобистов / НАН України ; Рада по вивченню продуктивних сил України / відп. ред. С. І. Дорогунцов. – К. : Агентство «Чорнобильінтерінформ», 2004. – 334 с.

31. Ховавко И. Ю. Интернализация внешних эффектов от загрязнения окружающей среды в РФ: вопросы теории и практики / И. Ю. Ховавко. – М. : Теис, 2012. – 337 с.

32. Чернявская Н. В. Необходимость и возможность интернализации экологических экстерналий / Н. В. Чернявская // Вестник Челябинского государственного университета. Серия. – Экономика. – Вып. 16. – С. 25–32.

УДК 37:001.895:330.341.1

Наталія Шульга

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Обґрунтовано важливість освітніх інновацій для науково-технічного та економічного розвитку країни; розкрито сутність понять «освітні інновації», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційна політика», «інноваційний потенціал», «інноваційне середовище».

Ключові слова: освітні інновації, науково-технічний та економічний розвиток, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційний потенціал, інноваційне середовище.

Статус України як держави з ринковою економікою вимагає вироблення якісно нових орієнтирів в освіті. Значущість впливу освіти на розвиток національної економіки і науково-технічного прогресу зумовлена тим, що саме від рівня освіченості працівників залежить підвищення продуктивності праці в кожній галузі суспільного виробництва. Розвиток науки і техніки – визначальний фактор прогресу суспільства, що зумовлює необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб [6]

Одним із важливих чинників, спроможних підвищити якість освітніх послуг і забезпечити прогресивний розвиток науково-технічної та економічної сфер українського суспільства, є активізація і запровадження інноваційних процесів та освітніх інновацій, що актуалізує необхідність розкриття їх сутності як передумови створення і визначення можливостей для подальшого практичного впровадження.

На важливості освітніх інновацій наголошується в таких законодавчих і нормативних документах, як Закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» та ін.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки країни інноваційним шляхом. Під інноваціями маються на увазі новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [5].

Закон також окреслює принципи, що мають покладатися в основу державної інноваційної політики:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримки підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [5].

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» спрямований на забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [7].

Серед стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на період 2011–2021 років визначено:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- та суднобудування, озброєння та військової техніки;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Ефективна реалізація затверджених на державному рівні законів щодо змісту й основних стратегічних напрямів інноваційної діяльності безпосередньо пов'язана з освітньою галуззю, на яку покладається завдання підготовки відповідних фахівців. Ці ідеї набули втілення у Положенні «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», де, зокрема, зазначається, що інноваційна освітня діяльність спрямована на «розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок», а інноваційним освітнім продуктом визначено результати науково-дослідних розробок, що відповідають вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність» [11].

Згідно з цим «Положенням», освітніми інноваціями вважаються «вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності». Звідси об'єктами інноваційної діяльності названо нові знання, інноваційні освітні програми і проекти, навчальні та виховні процеси, організаційні та адміністративні рішення, рішення іншого характеру, що істотно поліпшують якість освіти, а її суб'єктами – фізичних та юридичних осіб: педагогічних та науково-педагогічних працівників, працівників органів управління освітою та організації, що надають освітні послуги.

«Положення» також окреслює шляхи використання освітніх інновацій, які передбачають:

- забезпечення доступу до них суб'єктам інноваційної освітньої діяльності;
- зберігання інформації про освітні інновації;
- поширення інформації про освітні інновації;
- підготовку суб'єктів інноваційної освітньої діяльності до використання освітніх інновацій.

Важливість проблеми інновацій як чинника науково-технічного та економічного розвитку країни підтверджується працями сучасних дослідників Л. Безуголової, П. Бутенко, Б. Гриньова, В. Гусєва, Л. Ващенко, Т. Захарової, Д. Земцова, Л. Мартюшевої, І. Ільїна, В. Калишенко, Н. Краснокутської.

На важливості освітньої інноваційної діяльності акцентують М. Бургін, М. Вакуленко, Л. Даниленко, І. Дичківська, В. Журавльова, М. Кларін, О. Пехота, Л. Подимова, О. Попова та інші.

Економічні та правові аспекти змісту інноваційної діяльності досліджуються Ю. Атамоною, О. Бутнік-Сіверським, О. Городовим, Б. Гриньовим, А. Гриценко, А. Гусіним, О. Марченком, О. Орлюком, В. Прокошиним, Л. Федуловою та іншими дослідниками.

Мета статті – розкрити сутність поняття «освітні інновації» як чинника науково-технічного та

економічного розвитку країни та суголосних йому понять «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційна політика», «інноваційний потенціал», «інноваційне середовище».

Виклад основного матеріалу. Нове в освіті – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувалися в тих чи інших поєднаннях, а комплекс елементів чи окремі елементи освітнього процесу, які містять у собі прогресивний першопочаток, що дає змогу під час зміни умов і ситуацій ефективно вирішувати завдання освіти та виховання. Тобто освітні інновації – це вдосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи або їх компоненти; освітні технології, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності [8, с. 9].

Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості, процесів застосування її результатів. Він характеризується тенденцією до ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій і процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння та застосування, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю й необхідністю свідомого управління ними [1, с. 42].

Наука про педагогічні нововведення визначає своїм об'єктом процеси розвитку освітніх систем на основі продукування, розповсюдження й освоєння новацій, дослідження ефективності інноваційних змін. У межах педагогічної новатики формується відповідний термінологічний апарат, до складу якого входять поняття «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційна політика», «інноваційний потенціал», «інноваційне середовище» тощо.

Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, що зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [5].

Сутність інноваційної діяльності може бути також визначена як процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також супутні наукові дослідження і розробки. Отже, інноваційна діяльність розпочинається з виникнення наукової ідеї і завершується розповсюдженням продукту, створеного на її основі.

Звідси можна визначити провідні напрями інноваційної діяльності, які дають можливість уявити її сутність:

- управління процесами створення нових знань;
- управління творчим потенціалом тих, хто створює нові знання;
- управління освоєнням та розповсюдженням нововведень;
- управління соціальними і психологічними аспектами нововведень.

Незважаючи на те, що в спеціальній літературі можна зустріти різні підходи до інтерпретації поняття «інноваційний процес», усі вони зводяться до того, що він пов'язаний зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій.

Фундатор інноваційної теорії Й. Шумпетер розглядав інновацію в динаміці, тобто як інноваційний процес – виготовлення нового продукту, а не «новий» продукт; впровадження нового методу, а не «новий метод»; освоєння нового ринку; проведення реалізації [14].

За словами американського дослідника Б. Твісса, інноваційний процес – це перетворення наукового знання, наукових ідей, винаходів у фізичну реальність (нововведення), яка змінює суспільство [13].

Отже, в основі інноваційного процесу – створення, впровадження і поширення інновацій, необхідними ознаками яких є науково-технічна новизна, практичне застосування й ефективна реалізація з метою задоволення нових суспільних потреб.

Інноваційний процес можна також розглядати як комплекс послідовних дій, унаслідок яких новація розвивається від ідеї до конкретного продукту і поширюється у ході практичного використання. Перебіг інноваційного процесу визначається складною взаємодією багатьох чинників. Його успіх залежить від управлінського механізму, який об'єднує витoki наукової ідеї, її розроблення, впровадження результату у виробництво, реалізацію, поширення і споживання.

Інноваційна політика за своєю сутністю становить комплекс принципів і взаємопідтримуючих економічних, правових, організаційних і соціальних методів планування, стимулювання, регулювання та контролю процесів інноваційної діяльності в науково-технічній та виробничій сферах; вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів [9].

Головна мета державної інноваційної політики полягає у створенні соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігальних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції [7].

Реалізація державної інноваційної політики забезпечується органами державного управління через системи методів та інструментів (засобів) державного регулювання. Методи державного регулювання інноваційної діяльності – безпосередні та опосередковані способи впливу органів державного управління на поведінку суб'єктів інноваційної діяльності з метою підвищення інтересу до створення, освоєння і поширення інновацій та реалізації на цій основі інноваційної моделі розвитку країни. Інструментами (засобами) державного регулювання інноваційної діяльності є акти нормативно-правового або директивного характеру, які регулюють окремі аспекти інноваційної діяльності [4].

Інноваційне середовище може бути визначене як сукупність організації відповідних умов, створених для реалізації соціально-педагогічної ініціативи й пошуку. Його виникнення зумовлюється суперечностями між інноваційною практикою та консервативними формами освіти, які не відповідають вимогам часу. Як системне утворення інноваційне середовище має власну організаційно-функціональну структуру, основними складовими якої є стратегія розвитку освіти, тактика формування інноваційних процесів, зміст інноваційного середовища, організаційне забезпечення розвитку інноваційного середовища (операційні управлінські технології), прогнозування розвитку освіти. Кожна складова наповнює інноваційне середовище своєю характерною спрямованістю змін. Взаємодіючи між собою, вони створюють єдине інноваційне тло, яке виступає основою розвитку як освіти загалом, так і кожного її суб'єкта зокрема [2].

Звернення до наукових джерел засвідчує, що інноваційний потенціал дослідники найчастіше отожднюють із сукупністю різних видів ресурсів.

Так, А. Савчук пропонує розглядати інноваційний потенціал як сукупність ресурсів певного об'єкта, які можуть бути задіяними у процесі здійснення інноваційної діяльності [12].

Українські дослідники Л. Мартюшева та В. Калишенко вважають, що комплексною характеристикою інноваційного потенціалу є сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть за певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційного середовища спрямовуватися на реалізацію інноваційної діяльності з метою задоволення потреб суспільства [10].

Тобто в загальному вимірі інноваційний потенціал завжди пов'язаний з певним конкретним об'єктом і позначає його здатність до використання усіх наявних у його розпорядженні ресурсів для здійснення інноваційної діяльності.

За своєю сутністю педагогічна інноватика – складне утворення, яке охоплює такі теоретичні блоки понять і принципів:

- створення нового в системі освіти та педагогічної науки (нове в педагогіці, класифікація педагогічних інновацій, умови створення нового, критерії новизни, міра готовності нового до його освоєння і використання, традиції і новаторство, етапи створення нового в педагогіці);
- сприйняття нового соціально-педагогічним товариством (специфіка сприйняття, освоєння та оцінювання, усвідомлення педагогічним співтовариством того, що виникає в педагогічній теорії і практиці);
- система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів та управління ними (осмислення практики застосування педагогічних інновацій, вивчення закономірностей і форм упровадження, використання нового на засадах варіативності) [1, с. 43].

Розглядаючи сутність педагогічних нововведень, слід відзначити один украй необхідний критерій цього феномена. Йдеться про те, що на відміну від природного, стихійного процесу, інновація має характер змін, які ініціюються та контролюються, змін, що відбуваються на основі раціонально-вольової дії. Іншими словами, «це штучно організований процес, спрямований і керований на досягнення певного результату» [3, с. 102].

Стратегічний розвиток України нині пов'язується з інтеграцією нашої держави в європейське співтовариство. Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, коригування стратегічних і тактичних аспектів розвитку вітчизняної освіти в контексті її інтеграції в європейський освітній простір. Це зумовлює необхідність активізації інновацій в освіті як важливому чиннику оптимізації інновацій у науково-технічній та економічній галузях, прогресивний розвиток яких спроможний забезпечити подальший поступ країни на шляху в Європу.

Отже, освітні інновації – це вдосконалені освітні системи або їх компоненти, які суттєво поліпшують результати освітньої діяльності як чинника науково-технічного та економічного прогресу суспільства.

Освітні інновації набувають утілення через інноваційний процес (створення, впровадження, поширення інновацій з метою задоволення нових суспільних потреб), інноваційну діяльність (конкретні дії з реалізації нового освітнього продукту – інновації), інноваційну політику (комплекс принципів і методів планування, стимулю-

вання, регулювання і контролю інноваційної діяльності в науково-технічній та економічній сферах), інноваційне середовище (сукупність умов, створених для реалізації освітніх інновацій), інноваційний потенціал (сукупність ресурсів, які можуть забезпечити ефективну реалізацію інноваційної діяльності).

Література.

1. Вакулєнко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація / В. М. Вакулєнко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – С.41–45.
2. Ващенко Л. Рівні розвитку інноваційного середовища / Л. Ващенко // Директор школи. Україна. – 2008. – № 2. – С. 34–37.
3. Герасимов Г. И. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы (социологический аспект) / Г. И. Герасимов, Л. В. Илюхина. – Ростов н/Д: Феникс, 1999. – 214 с.
4. Гриньов Б. В. Проблеми формування інноваційної системи в Україні / Б. Д. Гриньов, П. Т. Бутенко, В. А. Гусєв // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С.127–138.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>.
7. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
8. Інновації як основа змін освітньої практики: інформаційно-метод. зб. [упоряд. Г. О. Сиротенко]. – Полтава: ПОІППО, 2005. – 160 с.
9. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
10. Мартюшева Л. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження / Л. Мартюшева, В. Калишенко // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С.61–66.
11. Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» // Управління освітою. – 2010. – № 10. – С. 24–30.
12. Савчук А. В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: [монография] / А. В. Савчук. – Донецк, 2003. – 448 с.
13. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.
14. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

УДК 351.751:316.776

Олена Ядранська

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ СФЕРОЮ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Розглядається сучасний стан системи державного управління інформаційною сферою. Визначаються актуальні проблеми та пропонуються практичні кроки щодо реформування системи державного управління інформаційною сферою України з метою ефективного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки держави.

Ключові слова: інформаційна політика, інформаційна безпека, інформаційна загроза, державне управління інформаційною сферою.

✦ В останні роки в Україні все чіткіше визначаються ознаки інформаційної держави. Збільшення доступу населення до практично неконтрольованих комунікацій призводить, у першу чергу, до культурної деформації (деградації) та погіршення соціального самопочуття (часто безпідставного). Зазначене дає підстави констатувати високу актуальність розбудови державного управління інформаційним процесом.

Основною проблемою, яка визначає складнощі управління, є навіть не відсутність адекватного нормативного (законодавчого) забезпечення, а відсутність однозначного розуміння напрямків та методів державного управління даною сферою. Більш того, через економічні та соціальні особливості України сучасний інформаційний продукт вульгаризується, відповідно вульгаризуючи загальний інформаційний потік. Відповідна вульгаризація все більше ускладнює донесення офіційної державної інформації до населення, яке орієнтовано на сприйняття вульгаризованої інформації (фактично населення виявляється не готове до сприйняття офіційної інформації). Зазначена редукція вимагає від держави трансформації усієї інформаційної моделі держави, що неможливо без цілеспрямованого державного управління.

Ситуація загострюється неспроможністю української держави забезпечити створення адекватного вітчизняного інформаційного продукту, а також забезпечити наповнення світового інформаційного простору позитивною інформацією, адекватною очікуванням (інформаційній готовності до сприйняття) населення.

Зазначені проблеми обумовлюють, в свою чергу, виникнення низки реальних та потенційних загроз інформаційній безпеці України. Серед яких найактуальніший характер на інформаційно-психологічному напрямі мають подальша ескалація зовнішніх і внутрішніх інформаційних впливів, а також суперечливість інформаційних повідомлень, які нівелюють одне-одного практично викривляючи інформаційний потік (принаймні надаючи можливість відхилити його будь-якому учаснику потоку відповідно до власних ситуативних інтересів).

Окреслена ситуація насамперед пов'язана з відсутністю узгодженої, послідовної та зваженої системи державного управління інформаційною сферою, а також невідповідністю даної системи сучасним управлінським запитам, а також викликам та загрозам. Однією з проблем державної інформаційної політики є також відсутність в структурі виконавчої влади адекватного

Постановка проблеми